

Hudební odkaz skladatele Jana Thenyho se zaměřením na adventní a vánoční tvorbu v latinském jazyce

The musical legacy of the composer Jan Theny with a focus on Advent and Christmas works in the Latin language

BORIS NYKL

Anotace

Příspěvek se zabývá tématem obnovy hudebního díla českého skladatele Jana Thenyho z období tzv. kantorské školy se zaměřením na adventní a vánoční tvorbu a výhledem k jejímu využití v rámci hudební pedagogiky. Úvodní část příspěvku nabízí vhled do problematiky a základní informace o tomto skladateli v kulturně-historickém kontextu. Dále je představena ukázka realizované transkripce zkoumaných původních hudebních pramenů latinské adventní a vánoční tvorby skladatele a průběžné výsledky komplexní analýzy těchto děl včetně notových ukázek. Součástí příspěvku je vysvětlení významu práce v rámci pedagogické interpretace díla. Předložen je též aktuální stav badatelské činnosti.

Abstract

The contribution deals with the theme of the restoration of the musical work of the Czech composer Jan Theny from the period of the so-called cantor school with a focus on Advent and Christmas work and a view of its use in music pedagogy. The introductory part of the contribution offers insight into the issue and basic information about this composer in a cultural-historical context. Furthermore, a sample of the realized transcription of the investigated original musical sources of the composer's Latin Advent and Christmas works is presented, as well as the ongoing results of a comprehensive analysis of these works, including sheet music samples. Part of the contribution is an explanation of the meaning of the work within the pedagogical interpretation of the work. The current state of research activity is also presented.

Klíčová slova

Theny, liturgická hudba, obnova díla, spartace, hudební pedagogika.

Keywords

Theny, liturgical music, recovery of the work, transcription, music pedagogy.

Úvod

České hudební dějiny a zejména česká hudba 18. a 19. století je velmi bohatá a pestrá kapitola národní historie. Zejména na venkově totiž v tomto období působilo obrovské množství tzv. kantorů, kteří měli na starost díky svému hudebnímu vzdělání nejen výuku ve škole, nýbrž provoz hudby v kostele, přičemž hudební díla sami často komponovali a uzpůsobovali své kompozice přímo podmínkám daného kůru. Charakteristickým představitelem tzv. „kantorské

tradice“ je Jakub Jan Ryba, venkovský skladatel, jehož Česká mše vánoční je každoročně provozována téměř po celé České republice.

Jan Theny a jeho dílo

Badatelská činnost a zkoumání dochovaných hudebních pramenů ve farních archivech s cílem obnovit zapomenutá díla a znovuobjevovat tak jejich autory je v současné době aktuální téma. Mnoho hudebních pedagogů či vědců se snaží kompletovat hudební prameny uložené v nezpracovaných farních archivech a aktualizovat tak historické poznatky daných regionů stejně jako doplnit dějiny hudby obecně. Jeden z doposud kompletně nezpracovaných archivů se nachází v moravském městě Frenštát pod Radhoštěm, kde v období na přelomu 18. a 19. století působili dva hudební skladatelé regionálního významu, Václav Mýtný a Jan Theny. Mýtný je díky svému liturgickému dílu Valašská mše jitří, v němž mísí latinské texty mešního ordinária s valašskými koledami a které bývá pravidelně provozováno nejen ve Frenštátě pod Radhoštěm, relativně známý autor. Jaroměřský rodák Jan Theny se do podhůří Beskyd přestěhoval počátkem 19. století a vykonával zde kněžskou službu až do své smrti v roce 1828. Ve Frenštátě se věnoval rovněž kompoziční činnosti, přičemž je autorem mnohých figurálních liturgických děl. (Nykl, 2021, s. 30-32). Jeho tvorba byla objevena nejen ve frenštátském archivu, ale již v minulosti v děkanském farním kostele v Jaroměři, dle RISM také v Ostravě, Rokytnici, Heralticích a Vorau v Rakousku. Část tvorby byla nalezena ve sbírce opavských minoritů. (Myšková, 2015, s. 57.)

V rámci své disertační práce se zabývám právě tématem liturgické hudby na přelomu 18. a 19. století ve Frenštátě pod Radhoštěm se zaměřením na Thenyho latinsky psaná adventní a vánoční díla a jejich potenciálním využitím v rámci hudební pedagogiky. Navazuji tak na svou bakalářskou (Nykl, 2019) a diplomovou práci (Nykl, 2021), ve kterých jsem se věnoval nezpracované farní notové sbírce, v níž byly objeveny opisy Thenyho kompozic.

Metodika a cíle výzkumu

V rámci své výzkumné činnosti sleduji několik cílů. Samotné zpracování vybraných dochovaných hudebních pramenů, což obnáší transkripci, modernizaci a spartaci ručně psaných opisů, je nezbytným prostředkem k zpřístupnění Thenyho tvorby. Velmi podstatná je následná hudební analýza, která umožňuje správné uchopení díla, korekturu případných chyb v originálním zápise a je důležitá v rámci komplexního porozumění Thenyho tvorbě a z toho vyplývající poučené interpretaci díla. Teprve po provedení příslušných kroků je možné realizovat další úkony s notovým materiálem pro možnost většího využití (např. transpozice, tvorba klavírních doprovodů). Dalším z cílů této práce je využít zpracovaná díla k všeobecnému rozšíření povědomí o tomto zapomenutém frenštátském skladateli prostřednictvím koncertní produkce nebo hudebních nahrávek, což je nezbytná součást plánovaného pedagogického výzkumu.

Transkripce, spartace a modernizace notového materiálu

Znovuobjevená tvorba zapomenutého skladatele je velmi cenný zdroj a nabízí široké možnosti využití v mnoha oblastech. Kromě faktického doplnění obecných historických poznatků regionu a tím i celých hudebních dějin lze dílo komplexně analyzovat, umělecky hodnotit a interpretovat. Nejprve je ovšem potřeba realizovat transkripci dochovaných originálních rukopisů či opisů. V těchto pramenech lze nalézt jisté notografické odlišnosti, které mohou být překážkou ve snaze o obnovu díla v okruhu neodborné veřejnosti. Rukopisy jsou často špatně čitelné a nepřehledné, běžné jsou rovněž chyby v zápisu či absence části hudebního

partu. Takové skutečnosti nejsou pro badatele s patřičným hudebním vzděláním a s jistou mírou hudebního citu výrazné komplikace. Je tedy schopen materiály kompletovat a hudební party modernizovat, což vede k dostupnosti díla a umožňuje jeho další využití. Transkripce, spartace a modernizace jsou zásadním předpokladem pro samotnou interpretaci díla a oživení dané tvorby.

Komplexní analýza

Nezbytným krokem pro další interpretační či výzkumné úkony je komplexní analýza díla. Umělecké analýze uměleckého díla se ve své publikaci zabývá Kulka (1986, s. 21). Dle jeho tvrzení v rámci analýzy nelze nahlížet na samotný artefakt, je potřeba zaměřit se i na jeho tvůrce a recipienty v rovině společensko-historických faktů a psychologických subjektů. Komplexní analýzu označuje za hlubší poznání složené ze dvou základních fází, deskripce, kdy dochází k popisu díla, a interpretace, kdy je dílo vysvětlováno.

„Cílem komplexní analýzy je postihnout, rozebrat a vysvětlit vše smysluplné, co lze z uměleckého díla na procesu jeho tvorby a recepcce identifikovat. To znamená, že dílo analyzujeme v jednotě tvorby a recepcce. Rozbor pak přirozeně zahrnuje různé momenty filozofické, estetické, historické, sociologické, psychologické a další.“ (Kulka, 1986, s. 22)

Transkripce, spartace, modernizace a následná komplexní analýza umožní s dílem dále pracovat v rovině umělecky či pedagogicky interpretační. Realizovaná umělecká interpretace pak nabízí cenné poznatky a je cenným zdrojem pro následnou interpretaci pedagogickou. (Michalová, 2003)

Offertorium Pastorale - ukázka transkripce a analýzy díla

V rámci své dizertační práce se věnuji adventní a vánoční tvorbě Jana Thenyho, konkrétně nově zpracovávaným dílům Offertorium Pastorale a Vespere in D zu Weyhnachten doplněné o již dříve analyzované skladby Pange lingua Pastor a Alma Redemptoris Pastorale. Pro účely tohoto příspěvku bylo zvoleno Thenyho vokálně-instrumentální dílo Offertorium pastorale, a to zejména z toho důvodu, že se jeho nácviků v současnosti věnují již 2 pěvecké sbory, které Thenyho dílo právě v tomto roce obnoví.

Samotný název Offertorium Pastorale nás seznamuje s jasným autorovým záměrem a plánovaným využitím díla. „Offertorium“ specifikuje liturgický záměr autora, termín „Pastorale“ pak jednoznačně odkazuje na pastorální tvorbu, tedy liturgická a duchovní díla s vánoční tematikou, která jsou charakteristická pro kompozice venkovských kantorů českého klasicismu.

Jedná se tedy o část mešního propria, která byla v tomto období velmi často zhudebňována (F. X. Brixi, J. K. Vaňhal, F. Mensi, ...). Jednotlivá zpracování této části jsou ovšem odlišná textově. Jan Theny využil latinský text středověkého Gregoriánského chorálu „Puer natus in Bethlehem“, konkrétně pouze jeho 4 části, které navíc obohatil o úryvek „laetamini in Domino in hoc novo Anno“. Tento text byl taktéž velmi často využíván, do svých kompozic jej využil např. Praetorius či J. S. Bach. Oproti ostatním skladatelům však Theny zcela vypustil zvolání „Alleluia“, stejně jako část „In cordis júbilo, Christum natum adoremus cum novo cantico“.

Offertorium Pastorale – text díla

Ref. „Puer Natus in Bethlehem unde gaudet Ierusalem,

laetamini in Domino in hoc novo Anno.

Cognovit bos et asinus, quod Puer eset Dominus.

Reges de Saba Veniunt, aurum thus myrham offerunt.

Hic iacet in praesepio, quie regnat sine termino.

Laudetur sancta Trinitas, Deo dicamus gratias.“

Offertorium Pastorale - překlad textu

„Dítě se narodilo v Betlémě, proto se raduje Jeruzalém,
radujte se v Pánu v tomto novém roce.

Vůl a osel veděli, že dítě bude Pán.

Králové ze Sáby přicházejí, obětují zlato, kadidlo a myrhu.

Zde leží v jeslích, ten, který kraluje bez konce.

Ať je chválena svatá Trojice, vzdávejme díky Bohu“

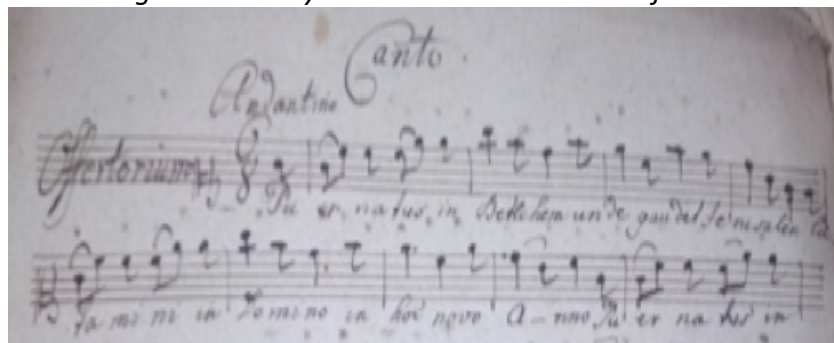
(Jeřábková, L. (n. d.) *Puer natus in Bethlehem.* https://www.sbor-strahov.cz/PHP/Texty.php?id_text=56)

Hudební analýza a komparace s další Thenyho tvorbou

Thenyho dílo je určeno pro čtyřhlasý smíšený pěvecký sbor s orchestrálním doprovodem (trumpety, smyčcové nástroje, varhany). Ve sborových partech tohoto figurálního díla ovšem místy najdeme i krátké sólové vstupy. Pastýřská tematika je patrná od prvních taktů skladby především díky melodickému zpracování. Harmonická výstavba díla je poměrně jednoduchá. V průběhu celé skladby, která je v 6/8 metru, autor využívá pouze základní harmonické funkce, výjimečně obohacené o mollový VI. stupeň. Theny pro každou jednotlivou sloku zvolil nejen novou melodii, která je nesena především v sopránovém hlase, zároveň vždy dochází k modulaci pomocí dominantního septakordu z počáteční tóniny C dur do subdominantní, dominantní či paralelní mollové tóniny. Jednotlivé sloky jsou vždy proloženy úvodní slokou, která plní funkci refrénu.

V porovnání s další Thenyho adventní či vánoční tvorbou jde o dílo z pohledu celkového kompozičního stylu velmi podobné, avšak pro amatérské zpěváky přístupné, navíc velmi melodicky zajímavé. I z toho důvodu bylo dané dílo vybráno jako vhodné pro využití v běžné interpretační praxi.

Obr. 1: originální notový materiál z Frenštátského farního archivu

Obr. 2: ukázka realizované transkripce

Andante

Soprán
Pu - er na-tus in Bet - hle-hem un - de gau-det Je - ru - sa-lem lae -

S.
ta - mi-ni in Do - mi-no in hoc no - vo A - nno Pu - er na-tus in

Detailed description: This block shows the first system of a musical score for Soprán and S. (Soprano and Alto) parts. The tempo is marked 'Andante'. The Soprán part has a melodic line with lyrics 'Pu - er na-tus in Bet - hle-hem un - de gau-det Je - ru - sa-lem lae -'. The S. part has a similar melodic line with lyrics 'ta - mi-ni in Do - mi-no in hoc no - vo A - nno Pu - er na-tus in'. The music is in 6/8 time and features a mix of eighth and quarter notes.

Obr. 3: ukázka zhudebnění části „Puer natus in Bethlehem unde gaudet in Jerusalem“

smýčce, sbor

Offertorium pastorale

Jan Theny, přepis Boris Nykl
verze smýčce a sbor (2023)

Andante

Soprán
Pu - er na-tus in Bet - hle-hem un - de gau-det Je - ru - sa-lem lae -

Alt
Pu - er na-tus in Bet - hle-hem un - de gau-det Je - ru - sa-lem lae -

Tenor

Bas

Housle 1

Housle 2

Kontrabas

S.
ta - mi-ni in Do - mi-no in hoc no - vo A - nno Pu - er na-tus in

A.
ta - mi-ni in Do - mi-no in hoc no - vo A - nno Pu - er na-tus in

T.
Pu - er na-tus in

B.
Pu - er na-tus in

Hsl. 1

Hsl. 2

Kb.

Detailed description: This block shows the full musical score for the 'Offertorium pastorale' for strings and choir. It includes parts for Soprán, Alt, Tenor, Bas, Housle 1, Housle 2, and Kontrabas. The tempo is 'Andante'. The Soprán and Alt parts have lyrics 'Pu - er na-tus in Bet - hle-hem un - de gau-det Je - ru - sa-lem lae -'. The S. and A. parts have lyrics 'ta - mi-ni in Do - mi-no in hoc no - vo A - nno Pu - er na-tus in'. The T. and B. parts have lyrics 'Pu - er na-tus in'. The string parts (Housle 1, Housle 2, Kontrabas) provide a rhythmic accompaniment. The score is in 6/8 time and features a mix of eighth and quarter notes.

Závěr

V příspěvku je představeno téma výzkumu, kterému se věnuji v rámci svého doktorského studia na PedF UK. Na základě badatelské činnosti ve frenštátském archivu byla vybrána výše zmíněná adventní a vánoční tvorba Jana Thenyho, která bude po dokončení modernizace zápisu secvičena a poté i koncertně provedena s několika různými pěveckými sbory. Edukační koncerty budou důležitým prostředkem popularizace tvorby Jana Thenyho a zároveň následného pedagogického výzkumu, jenž proběhne formou dotazníkového šetření mezi interprety a posluchači. Výsledky poskytnou cenné poznatky o hodnocení Thenyho tvorby z řad odborné i široké veřejnosti a stejně tak i nabídne údaje důležité pro potenciální využití v rámci hudební pedagogiky.

Literatura

Kulka, J. (1986). *Komplexní analýza uměleckého díla*. Díl 1. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství.

Michalová, E. (2003). *Hudba vo svetle pedagogiky*. e-Pedagogium. https://e-pedagogium.upol.cz/artkey/epd-200388-0006_hudba-vo-svetle-pedagogiky.php

Myšková, Z. (2014). *Hudba u opavských minoritů v 18. století*. Magisterská práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce Mgr. Vladimír Maňas, Ph. D.

Nykl, B. (2021). *Frenštátští skladatelé – ozvěny minulosti v současné hudební výchově*. Diplomová práce. PedF UK v Praze. Vedoucí práce prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr.

Nykl, B. (2019). *Liturgická hudba na přelomu 18. a 19. století ve Frenštátě pod Radhoštěm*. Bakalářská práce. PedF UK v Praze. Vedoucí práce prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr.

Jeřábková, L. (n. d.) *Puer natus in Bethlehem*. https://www.sbor-strahov.cz/PHP/Texty.php?id_text=56

Prameny

Theny, J. *Alma redemptoris Pastorale*. Opis. Frenštát pod Radhoštěm : archiv kostela sv. Martina. 15 s.

Theny, J. *Offertorium Pastorale*. Opis. Frenštát pod Radhoštěm : archiv kostela sv. Martina. 19 s.

Theny, J. *Vespere in D zu Weyhnachten*. Opis. Frenštát pod Radhoštěm : archiv kostela sv. Martina. 44 s.

Kontaktní adresa

Mgr. Boris Nykl

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy
Magdalény Rettigové 4, 110 00 Praha 1

borisnykl@gmail.com